

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XIX-ik évf.

November, December. 1884.

6-ik füzet.

TOLSTOI GRÓF HITVALLÁSA.

A tudományoknak az újabb korban tett gyors eléhaladása saját-ságos helyzetet teremtett sokaknál az emberiség legdrágább kincsé-vel, a vallással szemben. Az emberi lélek a maga fejlődésében ösz-hangra törekszik mindenkor, de az intézmények, melyek a fejlesztés eszközeiül szolgálni vannak hivatva, gyakran akadályozólag hatnak az öszhangzatos fejlődésre. S ez történik mindenütt, hol az intéz-mények eléhaladása nem tart arányos lépést az emberi szellemé-vel. A természettudományok a középkori dogmatismus lánczai-ból kibontakozva, a szabad vizsgálódással az új ismeretek egész gazdagságát hozták felszínre, és az iskolákból új világosság fénye áradt szét. Bármily meglepőeknek tünnek is fel az új ismeretek, az iskolák nem tartózkodtak közlésüktől, és az emberi szellem a külső világról új igazságokat nyert s a világegyetemről és törvényeiről való fogalmai azok fényénél lényegesen átalakultak. De így bámulatosan ha-ladott a tudomány és gazdagította a szellemet a természetről való helyesebb ismeretekkel, holott az egyházak legnagyobb részt éppen oly csodálatos módon állva maradtak a középkori dogmatismus és ceremonialis vallás mellett. A helyett, hogy ők is az előítéletet ma-guktól elhányva, az emberi szellemet a kevésbé felvilágosult korok dogmái nyomasztó hatása alól fölszabadítsák és lehetővé tegyék a vallási nézeteknek is átalakítását, csökönös álláspontra helyezkedtek és azon állanak ma is mozdulatlanúl. Kihasználta szertartásokkal akar-ták és akarják továbbra is táplálni az emberi lélek vallásos aspiratioit és értelmiségét oly dogmákkal elégiteni ki, melyek nem a keresztény elvek, hanem metafizikai okoskodások következményei.

E körülményben leli főképpen magyarázatát az az elhidegü-lés, melyet korunkban a vallás iránt oly sok léleknél tapasztalhatni; ez hozta rossz hírbe a vallást némely mivelte körökben és adott lét-telt annak a téves nézetnek is, hogy „a vallás csupán a nép szá-mára van”; és ez a magyarázata bizonyos tekintetben annak is, hogy né-melyek a pessimismusnak és materialismusnak, melyet néhány bölcselő éppen az újabb időben hozott előtérbe, nyíltan vagy hallgatagon döl-tek a karjaiba; és ez a magyarázata végül annak az elégyületlenség-

nek is, mely az élet és egész értéke iránt napjainkban anynyinál és oly ijesztő mérvben mutatkozik.

Hanem az emberben levő isteni ismét és ismét megbizonyítja magát az ilyenekben is, és pedig abban az irányban, a melynek mi létjogosultságáért mindig küzdöttünk, abban az irányban, a melylyel meggyőződésünk szerint egyedül lehetséges a jelenkor vallási feladatának megoldását eszközölni, — mely irány nem más, mint a szabadelvű kereszténység, mely egyenesen a Jézus tiszta vallására menve vissza, ezen az alapon a vallási nézeteknek észszerű átalakítását s az emberi lélek vallási és erkölcsi tehetségeinek minél magasabb fokra fejlesztését és ez által való boldogítását ismeri céljának.

A fennebbi jelenségre legujabban kitünő példát szolgáltat Tolstói gróf, Oroszország legnagyobb élő regényírója, kiről a múlt évi folyamunkban is közöltünk egy idevonatkozó cikket *), közelebről megjelent „Az én hitvallásom“ czimű terjedelmesebb művében.**)

Tolstói gróf, ki ma 55 év körül van, 35 évet élt mint nihilista, és pedig nem mint socialis vagy forradalmi nihilista, a mint ezt a szót közönségesen érteni szokás, hanem mint a szó valódi értelmében nihilista, a kinek nem volt semmi hite.***) Azonban ezelőtt mintegy öt évvel az evangelium tanulmányozása közben felébredt lelkében a Jézus vallásában való hit; és benső világa egyszerre megváltozott. Az evangeliumban a Jézus tanát másképpen látta, mint az egyházban. Az egyház neki dogmákat, szabályokat és szertartásokat adott, de nem vallási igazságokat. Ezért idegenedett el egyházától és a vallástól. De az evangeliumban megtalálván a vallás alapigazságait, lelkébe oly hosszú idő után ismét nyugalom és béke szállt. A vallás neki ismét vezérlő fény lett, mely az élet sötét útját előtte megvilágosította.

Mintha egészen új igazságokat fedezett volna fel, úgy tűnt fel lelke előtt a hegyi beszéd magasztos vallás- és erkölcostana; érezni kezdette, hogy a vallás éltető hatalom, mit az egyházban nem érezett, s hogy az evangelium igéiben oly igazságok vannak letéve, melye-

*) Egy orosz regényíró hitvallása. „Ker. Magvető“ XVIII. évf. 313—318 l.

**) Worin besteht mein Glaube? Eine Studie von Graf Leo Tolstoi. Aus dem russischen Manuskript übersetzt von Sophie Behr. Leipzig, Verlag von Duncker et Humblot 1885. Francia nyelven e czim alatt: Ma Religion par Le Comte Leon Tolstoi. Paris, Fischbacher. 1885.

***) Ez álláspont legszélsőbb fajtája lehetett annak az agnosticismusnak, mely Angliában újabb időben Spencer Herberttel kapott lábra.

ket örömmel és megnyugvással fogadhat bé. A fölgerjedt vallásos érzelem ifju hevével olvassa át újra meg újra a boldogság tanait; és míg lelkén a hit derüje ömlik el, megalakul az evangelium igazságain az ő hitvallása.

Tolstoi gróf hiszen egy Istenben és Jézus Krisztus boldogító tanaiban. S főleg ez utóbbiak azok, melyekkel érdekes könyvében foglalkozik. Esméi származása leírásából kitetszik, hogy az Istenről való fogalma, melyet az egyháztól nyert, lelkében átalakuláson ment keresztül, hogy nála a háromságtan az egység fogalmává tisztult. De ő nem bocsátkozik ennek a fejtegetésébe, a minthogy távol tartja magát minden metaphysikai okoskodástól, úgy látszik tán azért, mert az egyházat is a metaphysikai okoskodások vitték az evangeliumtól oly messze. Ő a vallásban mindenekefelett az élet célja és értéke kérdése megoldására keres feleletet s ezt megtalálván a Jézus tanai-ban, azokat tárgyalja az életboldogság szempontjából részletesen.

Nem követhetjük mindazokon a fejtegetéseken keresztül, bár sok helyt valóban megragadók, melyekkel Jézus tanai igazságát feltünteteti, de hitvallásából, melyet könyve végén foglal össze, adjuk a következőket:

„Hiszek a Jézus Krisztus tanában és az én hitem a következő:

Hiszem, hogy boldogságom e földön lehetséges, ha minden ember betölti a Jézus tanát.

Hiszem, hogy e tan betöltése lehetséges, könnyű és örömteljes.

Hiszem, hogy addig is, míg e tan bé nem töltetik, és én egyedül leszek azok közt, a kik azt bé nem töltik, életemnek a kikerülhetetlen elvesztéstől való megmentésére még sem tehetek egyebet, minthogy e tant betöltsem.

Hiszem, hogy életem a világ tana szerint kinteljes lenne, és hogy csupán a Krisztus tana szerint való élet adja nekem ezen a világon azt a boldogságot, melyet az élet Atyja szánt nékem.

Hiszem, hogy ez a tan az egész világnak boldogságot ad; hogy az engem a kikerülhetetlen elvesztéstől megment és nekem itt alant a legfőbb boldogságot nyújtja. És mivel mindezt hiszem, másként nem tehetek, minthogy e tant kövessem.

„A törvényt Mózes adta; de az öröm (χαρις) és az igazság Jézus Krisztus által lett; (Ján. 1, 17). Krisztus tana öröm és igazság. Korábban, mikor az igazságot nem ismertem, nem ismertem az örömet sem. A rosszszat jónak nézve, beléestem a rosszszba és kételkedtem boldogság utáni törekvésem jogosultságában. De most az

igazságot megismertem és hiszem, hogy a boldogság, a mely után törekszem, az Atya akaratja, életem legtörvényesebb alapja.

Krisztus mondotta nékem: Élj a boldogságnak; de őrizked ama kísértésektől, melyek a boldogság képmásai gyanánt csalogatv az igazi boldogságot tőled elrabolják és rosszszba visznek. A te boldogságod a te egységed minden emberrel, és a rosszsz az ember egységének megzavarása. Ne foszd meg magadat attól az örömt mely néked adatott.

Krisztus mondotta nékem, hogy az ember fiának egysége embereknek egymáshoz való szeretete; az nem cél, mely után rekednünk kell, hanem ez az egység, ez az egymás iránti szere természetes boldog állapot, az az állapot, a melyben a Krisztussz vai szerint a gyermekek születnek, és a melyben minden ember va és él, mindaddig, a míg családtság, tévedés és csábítás meg ne zavarja.

De Krisztus nemcsak ezt mondotta meg nekem, hanem világosan és minden félreértést kizárólag felszámította parancsaiban mindazokat a kísértéseket, melyek engem az egység, szeretet és boldogság eme természetes állapotától megfoszthatnak. A Krisztus parancsai adják nekem ama kísértésekből való szabadulásra az eszközt, melyek engem boldogságomtól megfosztanak, és én másként nem tehetek, minthogy az ő parancsolatiban higylek.

Nekem az élet öröme adatott, és én azt magát megsemmisitem. Krisztus nekem parancsolatiban megmutatta ama kísértéseket, a melyekkel boldogságomat szétrombolom, és a miatt nem tudom azt tenni, a mi nekem üdvöt hoz.

Ebben és csupán ebben áll az én egész hitem.

Krisztus nekem megmutatta, hogy az első kísértés, mely boldogságomat feldulja, e l l e n s é g e s k e d é s e m az emberekkel, haragom irántuk. Nem tehetem, hogy ne higylek ebben, és azért az emberekkel ellenségeskedésben nem élhetek öntudatosan; nem örvendhetek, mint korábban tettem, haragomnak, nem dicsérhetem magamat azért, nem gyújthatom lángra és nem igazolhatom azzal, hogy magamat jelentékenynek és okosnak tartsam, másokat pedig semmiknek, elveszetteknek és értetleneknek.

De ez még nem elég. A midőn most tudom, hogy haragom természetellenes, ártalmas és beteges állapot, azt is tudom, hogy minő kísértés indított engem arra. Ez a kísértés abban állott, hogy én magamat más emberektől elkülönöztem, midőn közülök némelyeket magammal egyenlő születésűeknek vettem, s a többieket pedig

mind tudatlanoknak, miveletleneknek, nem embereknek tartottam. Most látom, hogy ez az elkülönzés, ez a másoknak semmivé tartása, volt a főoka az emberekkel való ellenségeskedésemnek. Midőn korábbi életemre visszazagondolok, most látom, hogy én sohasem engedtem ellenséges érzelmeimet oly emberek ellen lángra gyuladni, a kik felettem állottak, és hogy én ezeket sohasem sértettem; ellenben egy olyan embernek, kit magamnál alsóbbnak tartottam, a legcsekélyebb reám nézve kellemetlen tette is, haragra és sértegetésekre lobbantott, még pedig minél alantabb állónak látszott az ilyen ember, annál könnyebben sértettem, úgy, hogy valamely embernek képzelt alantas állása már maga sértést idézett elé részemről. De most értem, hogy csakis az állhat minden emberek felett magasan, a ki magát mások előtt megalázza és mindeneknek szolgál. És hogyha most is, a mikor mindezt tudom, egy vigyázatlan pillanatban haragra engedném magamat ragadtatni és felebarátomat megsérteném, nyugodt kedélyállapottal többé még sem esném eme kisértetbe, a mely engem, míg az emberek fölé emel, elrabolja igazi boldogságomat: az egységet és szeretetet. Most többé nem tudok semmiben résztvenni, a mi külsőleg az emberek fölé emel és tőlük elkülönít; most már sem magamra, sem másokra nézve nem tekinthetek, mint korábban tettem, az állásra, névre és címre, hanem az embernek mint embernek nézem az állását és nevét... Nem azt keresem, a mi elkülönít, hanem mi az emberek nagy többségével egyesít.

Krisztus nekem megmutatta, hogy egy másik kísértés, a mely boldogságomat feldulja, a kéjjelgő gyönyör, azaz egy más nő utáni vágyakodás, mint a kivel én öszszekötve vagyok. Nem tehetem, hogy ebben ne higgyek, és azért nem tarthatom a kéjvágyat, a mint korábban tettem, az ember természetes és nemes tulajdonának; s nem tudom azt a szépség iránti szeretettel vagy szerelmességgel igazolni.

S most azt is tudom, hogy mi csábítja az embert erre, s azért nem eshetem többé belé. Tudom, hogy a kísértés főoka nem abban van, hogy az emberek nem tudják attól magukat megtartóztatni, hanem abban, hogy sokan, a kik öszszekötve lettek, egymást elhagyják. Most értem, hogy az egynejuség az emberiség törvénye, a melyet megszegni nem szabad. Most értem teljesen Jézusnak ama szavait, hogy a ki feleségét elbocsátja, azaz azt a nőt, a kivel először öszszeköttetett, egy másikért, az alkalmat ad a paráznaságra és maga ellen újra rosszat hoz. Én hiszek ebben és ez a hit megváltoztatta az én korábbi nézetemet arra nézve, hogy mi jó és nemes, mi rossz és alacsony az életben. A mi korábban nekem a legjobbnak tűnt fel

— egy finomult, szépített élet, egy szenvedélyes, költői szerelem, mint azt a költők és művészek dicsőítik, most rosznak és megvetendőnek tünt fel. Jónak tünt fel ellenben egy munkás, szükölködő, egyszerű, a vágyakat mérséklő élet.

Krisztus nekem megmutatta, hogy a harmadik kísértés, mely boldogságomat feldulja, az eskü kísértése. Én nem tehettem, hogy abban ne higgyek és azért nem kötelezhetem magamat, mint korábban tettem, valaki iránt valamire esküvel és nem igazolhatom, mint korábban tettem, eskümet azzal, hogy abban az emberre nézve semmi roszsz nincs, s hogy mindenek úgy gondolkoznak, hogy az az államra nézve szükséges s hogy reám és másokra nézve is roszszabb lenne, hogyha én ezt a kívánalmat megtagadnám. Most tudom, hogy az mind reám, mind másokra nézve rosz, s következőleg nem követhetem.

S nemcsak hogy ezt tudom, hanem ismerem a kísértést is, a mely engem erre a roszra vezetett, és többé nem eshetem belé. Tudom, hogy a kísértés abban áll, hogy a csalás az Isten nevével megszenteltetik. De a csalás abban áll, hogy az emberek előre megígérik, hogy alávetik magukat annak, mit mások parancsolnak, holott az embernek senkinek sem szabad magát alávetni, csak Istennek. Most tudom, hogy a világon a legrettentőbb roszszak — a háboru és börtön gyilkolásai, ebben a kísértésben állanak azok nevében, a kik az embereket, a kik ily roszszat elkövetnek, minden felelősségtől felszabadítják.

Hogyha a sokféle roszszra gondolok, mely nekem alkalmat adott arra, hogy az embereket gyalázzam, a helyett, hogy szeressem, most látom, hogy mindaz a rosz az esküvel, annak a kényszerüségnek a vallomásával idéztetett elé, hogy az ember magát mások akaratjának alávesse. Most fel tudom fogni ama szavak értelmét, hogy minden a mi az egyszerű erősítésen és tagadáson: az úgy úgy-on s a nem nem-en túlmegy, minden előre adott ígélet egy roszsz.

Ezt felfogva, hiszem hogy a^z eskü az én boldogságomnak és mások boldogságának kárára van. És ez a hit megváltoztatta az én becsülesemet a jóra és roszszra, a nemesre és nem nemesre nézve. . . Azért én nem távozhatom el többet a Krisztus parancsától, mely az esküt tiltja, nem eskühetem, s másokat arra nem kényszeríthetek, s az esküt fontosnak vagy szükségesnek vagy csak ártalmatlannak is nem tarthatom, mint azt oly sokan teszik.

Krisztus velem megismertette, hogy a negyedik kísértés, mely boldogságomtól megfoszt, a rosznak roszszal állani ellent; én nem tehetem, hogy ne higgyem, hogy ez reám nézve és másokra nézve is

rosz, és azért öntudatosan nem tehetem; s nem igazolhatom, mint korábban tettem, hogy az szükséges az én magam és mások védelmére, hogy a tulajdon, akár enyém, akár másé, megvédessék.

S nemcsak ezt tudom most, hanem ismerem a kísértést is, a mely engem erre a rosszra vezetett. Tudom, hogy ez a kísértés abban a hibában állott, hogy életem saját magam és vagyonom védelmezésével biztosittassék. Tudom, hogy a rossz nagyobb részint onnan származott, hogy az emberek a helyett, hogy munkájukból másoknak adjanak, nemcsak hogy nem adnak, hanem maguk tartózkodnak minden munkától és másoknak a munkáját erőszakkal magukhoz ragadják. Hogyha mindarra a rosszra gondolok, a mit magamnak és másoknak okoztam s mindarra, a mit mások cselekedtek, látom, hogy a rossz onnan jött, hogy mi lehetségesnek tartottuk életünket védelemmel biztosítani és jobbitani. Most fel bírom fogni ama szavak értelmét: „Az ember nem azért született, hogy neki munkáljanak, hanem hogy ő munkáljon másoknak,“ és ama szavakét: „a munkás méltó a maga jutalmára.“ Most hiszem, hogy az én boldogságom és másoké akkor lehetséges, ha mindenki nem magáért munkál, hanem másért, s nemcsak hogy nem vonja el munkáját másoktól, hanem azt mindenkinek adja, a kinek arra szüksége van. Ez a hit megváltoztatja az én nézetemet arra nézve, hogy mit tartsak jónak és mit rossznak az életben . . . Nem használhatok erőszakot senki ellen s nem munkálhatok azokkal együtt, a kik azt használnak.

Krisztus nekem kinyilvánította, hogy az ötödik kísértés, mely boldogságomtól megfoszt, a különbség, melyet saját népünk és más népek közt teszünk. Nem tehetem, hogy azt ne higgyem, és azért, hogyha egy önfeléd pillanatban ellenséges érzélem támad bennem egy más nemzetbeli iránt, nem lehet, hogy ezt az érzést nyugodt pillanatomban hamis érzésnek ne ismerjem; s ezt meggondolva nem tehetem, hogy barátságos érzélemmel ne legyek idegen nemzetbeliek iránt is, éppen mint saját földieim iránt.

De nemcsak azt tudom most, hogy más népektől való elkülönözésem az én jóllétemnek ártó rossz, hanem ismerem a kísértést is, mely erre vezetett, és nem tehetem, a mint korábban tettem, hogy annak szolgáljak nyugodtan és öntudatosan. Tudom, hogy ez a kísértés abban a tévedésben áll, hogy ez a jóllét csak az én nemzetem jóllétével van összekötve, de nem a világ minden népeinek jóllétével. Most tudom, hogy más emberekkel való egységemet az országok határai vagy az államok rendeletei nem korlátozhatják. Most tudom, hogy minden emberek egyformán egyenlők és testvérek. S

hogya én mindarra a rosra gondolok, melyet tettem, s melyet tapasztaltam és láttam a nemzetek ellenségeskedése következtében, világos előttem, hogy mindennek az oka az a csalódás volt, mit patriotismusnak s a haza iránti szeretetnek neveznek. Hogyha neveltetésemre gondolok vissza, látom, hogy a más népek iránt ellenséges érzés, s azoknak az enyémtől való elkülönítése bennem nem volt meg, hanem mindezeket mesterségesen, esztelen neveléssel oltották belém.

Most fel tudom fogni ama szavak értelmét: Jól tegyetek ellenségeitekkel, tegyétek ugyanazt, mit saját testvéreitekkel tesztek. Mindnyájan egy Atyának vagytok gyermekei és úgy kell tenni nektek is, mint Atyátoknak, azaz ne tegyetek különbséget magatok és más népek közt, legyetek egyenlők mindenekkel. Most fel tudom fogni, hogy reám nézve a boldogság csak akkor lehetséges, ha egységemet a világ minden embereivel kivétel nélkül vallom. . . . S hogyha még most is önfeledt állapotban inkább állok az orosz nép mellett, mint egy idegen nép mellett, az orosz államnak több sikert kívánok, mint másnak, nyugodtabb utángondolásra mégis nem szolgállok ennek a kisértésnek, a mely tönkrejuttat engemet és másokat.

Én felfogtam miben áll az én jóllétem. Hiszek abban és azért nem tehetem azt, a mi jóllétemtől kétségtelenül megfoszt.

S nemcsak azt hiszem, hogy úgy kell hogy éljek, hanem azt is hiszem, hogyha úgy fogok élni, életem a reám nézve egyedül lehetséges, észszerű, örvendetes, a halál által meg nem semmisítendő jelentőséget meg fogja nyerni.

Hiszem, hogy észszerű életem, világosságom azért adatott nekem, hogy az emberek előtt világoljon, nem szavakban, hanem jótettekben, hogy mások is dicsőítsék a mennyei Atyát (Mát. 5, 16.) Hiszem, hogy életem és az igazságról való ismeretem adomány, mely azért adatott, hogy azt az igazságért való munkára használjam; s hogy ez az adomány tűz, de csak akkor, ha ég. Hiszem, hogy életem egyetlen jelentősége abban áll, hogy abban a világosságban éljek, mely bennem van és azt ne rejtsem véka alá, hanem állítsam az emberek elé magasra, úgy, hogy azt mindennek lássák. És ez a hit nekem új erőt ad a Krisztus tana teljesítésében és széttör minden akadályt, mely korábban előttem állott.

A mi korábban előttem a Krisztus tana igazságát és kivihetőségét elsötétítte, mi engemet attól visszatarthatott, hogy azt elismerjem és kövessem, — a nélkülözések, szenvedések, — éppen ezek győztek meg annak igazságáról és vonzottak ahhoz.

Krisztus mondotta: Hogyha ti az emberfiát felmagasztaljátok, mindnyájan hozzám jöttök, és én érzetem, hogy ellenállhatlanul hozzám vonzattam. Azt is mondotta, hogy az igazság szabaddá teszen és én éreztem, hogy teljesen szabad vagyok.

A kormány mindazonáltal nem engedheti meg, hogy a társaság egy tagja az államrend alapját ne ismerje el és magát mindazoknak a kötelességeknek a teljesítésétől visszavonja, melyeket más polgárok teljesítenek. És az a kereszténytől tovább is kívánni fogja az esküt, a törvényszékben és háboruban való részvételt, s ha nem engedelmeskedik, számüzéssel, fogházzal, sőt halállal fogja büntetni. És ismét a kormánynak ez a kívánalma a keresztényre nézve csak az élet kötelességei teljesítésére való hivatkozás. A keresztényre a kormánynak az a kívánalma csak olyan, melyet az igazsággal ismeretlen emberek állítottak fel. S ezért a keresztény, a ki az igazságot ismeri, nem tehet másként, mint hogy arról mindazokat meggyőzze, a kik nem ismerik. S a minek következtében ennek magát kiteszi — erőszak, börtön, halálbüntetés — mindez neki alkalmat ad, hogy az igazságért ne szavakkal, hanem cselekedetekkel tegyen bizonyosságot. Erőszakos tettek — háboru, rablás stb. nem az észnélküli természeti erők által jönnek létre, hanem tévedt, az igazságot nem ismerő emberek teszik. És minél nagyobb a rossz, melyet ezek az emberek a keresztényre hoznak, annál inkább eltávolodnak az igazságtól, annál inkább szűkölködnek az igazság ismeretében. De az emberekkel a keresztény az igazságot másként nem közölheti, minthogy megtartóztatja magát attól a tévedéstől, a melyben azok az emberek vannak, kik neki rosszat okoznak — a rosszát jóval fizeti vissza. És ebben áll a keresztény egész kötelessége, élete egész jelentősége, melyet a halál sem fog megsemmisíthetni.

A csalárdság által egymáshoz kötött emberek is kapcsolatos tömeget alkotnak. És ez a kapcsolatoság éppen az, a mi rossz a világban. Az embernek egész eszes munkálkodása e csalárdság kapcsolatosága széttörésére van irányozva.

Minden forradalom kísérlet e tömeg szétbontására. Az emberek azt vélik, hogy a szétválasztással e tömeget meg is semmisítik, szétverik, de csak még inkább összekovácsolják.

Bármint üssék is, az egyes részek kapcsolata nem zavartatik meg, a meddig csak a benső erőben a tömeg legkisebb része is nem részesedik és nem kényszeríti elkülönülésre.

Az emberek kapcsolatos ereje a hazugság, a csalárdság. Az az

erő, mely emez emberi kapcsolattól minden részecskét szabaddá tesz, az igazság. De az igazság az emberekkel csakis az igazság tényei által közölhető. Az igazságnak csakis a tényei zavarják meg a családság kapcsolatát és szakítják el az embereket, egyiket a másik után ama tömegtől, mely a családság kötelekével van öszszefűzve.

És már több mint 18 száz esztendeje, hogy ez a munka foly.

Az kezdődött akkor, a mikor Krisztus az ő parancsolatait adta és nem fog hamarább elvégződni, „mignem mindenek beteljesítettnek“ (Mát. 5, 18.)

Az egyház, mely azokból állott, a kik azt hitték, hogy az embereket az által egészszé egyesítik, hogy bizonyították, esküdtek, hogy ők az igazság birtokában vannak, már rég halott.

De az egyház, mely azokból áll, a kik nem ígéretek és felkenések által, hanem az igazság és szeretet művei által vannak egyesítve — ez az egyház mindig élt és örökké is fog élni.

Ez az egyház, mint régen, ugy most is nem azokból áll, a kik kiáltják „Uram, Uram!“ és törvénytelenégeket követnek el, hanem azokból, a „kik hallgatnak az én beszédeimre és azokat megtartják.“

Ennek az egyháznak a tagjai tudják, hogy az ők életök „öröm“, hogyha az emberfiuság egységét nem zavarják, s hogy azt az örömet csakis a Krisztus parancsainak a nem teljesítése semmisíti meg. És ezért ezen egyház tagjai nem tehetik, hogy ezeket a parancsolatokat ne teljesítsék és másokat is azoknak a teljesítésére ne tanítsanak.

Hogy kevesen vagy sokan vannak-e ilyenek, az nem határoz, ez az az egyház mégis, a melyet semmi le nem győzhet, s a melyben minden emberek egyesülnek.

„Ne félj kicsiny sereg; mert tetszett a ti Atyátoknak, hogy adjon nektek országot“. (Luk. 12, 32.)“

PÉTERFI DÉNES.

A TÚLTERHELÉS KÉRDÉSE A GYMNASIUMBAN.

Alig van tanügyi kérdés, mely általánosabban tárgyaltatnék, nagyobb érdekeltséget keltene mindenütt a tanügyi irodalomban, mint a tanulók túlterheltségének kérdése. A leghibásabbak — a németek ismerték fel legelsőbb, mivel a tanítást ők erőszakolták leginkább; ma már világkérdés, még pedig a köznevelés mindenik fokozatán.

Jelen elmékedésünkben csak a gymnasiumi oktatásra szorítokunk. Elmékedjünk pingvi Minerva, a gyakorlat egyszerű nyelvén.

Túlterhelhetés létezik. Miben áll? Az a kérdés!

A vonatkozó felszólalásokból, elmékedésekből és a módokból következtetve, physikai, testi túlterheltséget jeleznek, ellenszerű ajánlják egyszerűen az óra számok apasztását és a tantárgyak változtatását. Részemről mindkettőt indokolatlannak, tévedésnek tartom. Én azt állítom, hogy a szellem van túlterhelve; a növendékek szellemi erejét, tehetségeit terheljük túl, illetőleg nem helyesen foglalatossodtatjuk.

Hogy a túlterhelést csak testinek tekintik, kitűnik abból, hogy az alsóbb osztályokban a heti órák számának apasztását hozzák ajánlatba. Az a tanterv is, melyet a közoktatási kormány az 1883. évi XXX. törvényczikk kívánalmai szerint megállítva kiadott, e nézet szerint készült, a mennyiben az I. osztályban 27 heti óra van kiszabva; mely heti óra közül 6, mint kizárólag testi foglalkozás inkább üdítésül szolgálván, észszel való foglalkozásra, e szerint sajátlag csak 21 heti óra esik; míg az V—VIII. osztályok 30 heti órájából csak a 2 tornászati óra üdítő, a többi 28 óra az osztályban töltendő észszeli munkával. Míg tehát az I. osztály az öt tanulási napból négyen 4—4 órán tanul osztályban, addig az V—VIII. osztálybeli növendékek három nap 6, kétnap 5 órán.

Részemről e felfogást és az ahoz való ragaszkodást még akkor is helytelennek tartom, ha kizárólag a physikai momentumot vesszük is tekintetbe. Tagadhatlan, miszerént fárasztó, egy kis gyermeknek naponta 6 órát ülni osztályban, de ha tekintetbe vesszük,